

KULTÚRNE DEDIČSTVO POD VODOU SOFIA -1996

Úvod

Táto charta smeruje k podpore ochrany a jej zabezpečovania pre oblasť kultúrneho dedičstva pod vodou, ktoré sa nachádza vo vnútrozemských a v pobrežných vodách, v plytkých moriach a v hlbokých oceánoch. Kládie dôraz na špecifické atribúty a okolnosti, ktoré charakterizujú kultúrne dedičstvo pod vodou a má byť chápaná ako doplnok k Charte ochrane a zabezpečovaní archeologického dedičstva z roku 1990. Charta z roku 1990 definuje archeologické dedičstvo ako súčasť hmotného dedičstva, pre ktoré sa na získanie prvotných informácií používajú archeologické metódy, obsahujú pozostatky prítomnosti človeka a skladajú sa z miest majúcich vzťah k všetkým prejavom ľudskej činnosti, z opustených stavieb a zo stôp všetkého druhu, spolu s hnutelným kultúrnym majetkom spojeným s nimi. Pre účel tejto charty sa považuje za kultúrne dedičstvo pod vodou také archeologické dedičstvo, ktoré sa nachádza v prostredí pod vodnou hladinou, alebo ktoré bolo z tohto prostredia vyzdvihnuté. To zahŕňa ponorené stavby a štruktúry, miesta stroskotania a vrakoviská a ich archeologický a prírodný kontext.

Svojím vlastným charakterom je kultúrne dedičstvo pod vodou kultúrnym majetkom medzinárodného rozmeru. Veľká časť kultúrneho dedičstva pod vodou sa nachádza na medzinárodnom území a pochádza z medzinárodného obchodu a výmeny, v priebehu ktorých sa lode a ich obsah stratili ďaleko od ich pôvodného miesta a určenia.

Archeológia sa zaoberá enviromentálnou ochranou; v jazyku zabezpečenia zdrojov je kultúrne dedičstvo pod vodou chápané súčasne ako konečné a neobnoviteľné. Ak má kultúrne dedičstvo pod vodou prispieť k nášmu doceneniu životného prostredia v budúcnosti, potom musíme prevziať našu individuálnu a kolektívnu zodpovednosť už teraz, aby sme zaistili pokračovanie jeho prežitia.

Archeológia je verejná činnosť, každý má právo čerpať z minulosti pre obohatenie vlastného života a všetko úsilie pre obmedzenie poznania minulosti je zábranou osobnej samostatnosti. Kultúrne dedičstvo pod vodou prispieva k formovaniu identity a môže byť dôležité pre upevnenie príslušnosti k určitému spoločenstvu. Ak je spravované starostlivo, kultúrne dedičstvo pod vodou môže hrať pozitívnu úlohu pri podpore propagácie rekreácie a turizmu.

Archeológia je vedená výskumom, rozširuje poznanie rôznorodosti ľudskej kultúry v priebehu stáročí a predstavuje nové provokatívne myšlienky o živote v minulosti. Také poznatky a myšlienky pomáhajú pochopiť dnešný život a týmto anticipovať výzvy budúce.

Mnohé námorné aktivity, ktoré samé o sebe sú prospešné a žiaduce, môžu mať nešťastné dôsledky na kultúrne dedičstvo pod vodou, ak sa ich účinky nepredvídajú.

Kultúrne dedičstvo pod vodou môže byť ohrozené stavebnou činnosťou, ktorá poškodzuje pobrežie a morské dno, ktorá mení prietoky, sedimenty a priebeh naplavených sedimentov. Kultúrne dedičstvo pod vodou môže byť tiež ohrozené ťažbou všetkých zdrojov. Navyše nezodpovedajúce formy prístupu a rastúci dopad zbierania „suvenírov“ môžu mať zhubný dôsledok.

Veľa týchto ohrození môže byť vylúčených alebo podstatne obmedzených, ak sa včas konzultuje s archeológmi a urobia sa opatrenia oslabujúce tieto účinky. Táto charta má

pomôcť pri zavádzaní noriem pre archeologické expertízy, aby účinne a rýchlo vytvárali zamedzenia ohrozenia kultúrneho dedičstva pod vodou.

Kultúrne dedičstvo pod vodou rovnako ohrozujú úplne nežiadúce aktivity, ktoré chcú získať veľa za malé výdavky. Obchodné využitie kultúrneho dedičstva pod vodou pre predaj a špekuláciu je v princípe nezlučiteľné s ochranou a jej zabezpečením. Táto charta smeruje k zabezpečeniu toho, aby všetky archeologické výskumy mali jasný cieľ, metodológiu a stanovené výsledky, aby zmysel každého výskumu bol transparentný.

Čl.1. Základné princípy

Ochrana kultúrneho dedičstva pod vodou „in situ“ sa má považovať za základný cieľ. Musí byť podporovaný prístup verejnosti. Pri archeologických výskumoch musia byť uprednostnené nedeštruktívne techniky, najmä prehliadky narušujúce vrstvy a zber povrchových vzoriek. Archeologické výskumy nesmú mať negatívne následky na kultúrne dedičstvo pod vodou viac, ako je potrebné pre nevyhnutné dosiahnutie cieľov výskumu. Archeologické výskumy musia vylúčiť narušenie ľudských pozostatkov a rušiť posvätné miesta.

Archeologické výskumy musia byť príslušne zdokumentované.

Čl. 2. Program

Skôr ako sa pristúpi k archeologickým výskumom, musí byť vypracovaný program berúci do úvahy nasledujúce oblasti:

- zmierovacie alebo výskumné ciele projektu,
- použitie metodológie a techniky,
- predpokladané financovanie,
- časový harmonogram ukončenia projektu,
- zloženie výskumného tímu, kvalifikácia, kompetencie, skúsenosti a zodpovednosť jeho členov,
- konzervovanie materiálov,
- správa a údržba miesta,
- zabezpečenie spolupráce s múzeami a ostatnými inštitúciami,
- dokumentácia,
- zabezpečenie zdravia a bezpečnosti,
- príprava správy,
- ukladanie archívnych správ vrátane predmetov kultúrneho dedičstva pod vodou vyzdvihnutých v priebehu výskumu,
- rozširovanie informácií vrátane účasti verejnosti.

Program by mal byť revidovaný a modifikovaný podľa okolností. Archeologické výskumy musia byť vedené podľa programu. Program by mal byť dostupný archeologickej komunite.

Čl. 3. Financovanie

Pred začiatkom výskumov musí byť zaistené zodpovedajúce financovanie, aby sa dali realizovať všetky etapy programu vrátane konzervovania, prípravy správy a publikovania informácií. Plán projektu by mal zahŕňať aj položku na nepredvídateľné výdavky, ktoré zaisťujú konzervovanie kultúrneho dedičstva pod vodou a podporia dokumentovanie i v prípade prerušenia predpokladaného financovania.

Financovanie projektu nesmie rátať s predajom prvkov kultúrneho dedičstva pod vodou alebo s využívaním nejakej stratégie, vedúcej k ich nenapraviteľnému rozptýleniu ako aj roztrateniu podpornej dokumentácie.

Čl. 4. Časový harmonogram

Pred začiatkom archeologických výskumov je potrebné zaistiť nevyhnutný čas na všetky etapy programu vrátane konzervovania, prípravy správy a propagácie. Program musí obsahovať alternatívne opatrenia, ktoré v prípade narušenia predpokladaného časového plánu zaistia konzervovanie kultúrneho dedičstva pod vodou a dokumentáciu.

Čl. 5. Ciele výskumu, metodológia a techniky

V programe musia byť spracované ciele výskumov a detaily metodológie a použitých techník. Metodológia by mala byť v súlade s cieľmi výskumov a použité techniky by mali byť čo najmenej rušivé. Analýza predmetov po terénnom výskume a dokumentácia sú neoddeliteľnou súčasťou všetkých výskumov: pokyny na túto činnosť musia byť zahrnuté do programu.

Čl. 6. Kvalifikácie, zodpovednosť a skúsenosť

Všetci členovia výskumného tímu musia mať vhodnú kvalifikáciu a skúsenosti pre ich účasť na projekte. Musia byť dokonale oboznámení s priebehom prác a s tým, čo sa od nich očakáva. Každý archeologický výskum, spôsobujúci zmeny na kultúrnom dedičstve pod vodou bude vykonávaný pod vedením a kontrolou určeného archeológa, s uznaným vzdelaním a skúsenosťami zodpovedajúcimi povahe výskumu.

Čl. 7. Predbežné výskumy

Každému deštruktívnemu archeologickému výskumu kultúrneho dedičstva pod vodou musí predchádzať informácia o vyhodnotení miesta, ktorá zhodnotí zraniteľnosť, význam a potenciál lokality. Zhodnotenie lokality musí obsahovať základnú štúdiu opierajúcu sa o dostupné historické a archeologické podklady, archeologické a enviromentálne charakteristiky miesta a dôsledky deštruktívneho výskumu na dlhodobú stabilitu územia dotknutého výskumami.

Čl. 8. Dokumentácia

Všetky archeologické výskumy musia byť starostlivo zdokumentované podľa súčasných profesionálnych noriem pre archeologickú dokumentáciu. Dokumentácia musí zabezpečovať súhrnný protokol lokality, ktorý zahŕňa pôvod predmetov kultúrneho dedičstva pod vodou premiestnených alebo vyzdvihnutých v priebehu archeologických výskumov, terénne poznámky, plány, kresby, fotografie a všetky formy dokumentácie na iných médiách.

Čl. 9. Konzervovanie materiálu

Program konzervovania predmetov musí obsahovať opatrenia pre nakladenie s archeologickými nálezmi v priebehu výskumu, počas doby ich transportu a v dlhodobom výhľade. Konzervovanie predmetov musí prebiehať podľa súčasných odborných noriem.

Čl. 10. Zabezpečovanie ochrany a údržba miesta

Musí byť pripravený program zabezpečenia ochrany miesta s upresnením opatrení na ochranu a údržbu kultúrneho dedičstva pod vodou in situ počas a po vykonaní terénnych prác. Program má obsahovať informácie pre verejnosť, rozumné pokyny na stabilizáciu miesta a kontrolu a ochranu proti narušeniu. Mal by byť podporovaný prístup verejnosti ku

kultúrnemu dedičstvu pod vodou, s výnimkou prípadu, keď by prístup nebol v súlade s ochranou a jej zabezpečením miesta.

Čl. 11. Opatrenia pre zdravie a bezpečnosť

Zdravie a bezpečnosť výskumného tímu a dotknutých účastníkov vykonávajúcich archeologické výskumy sú prvoradé. Všetci členovia výskumného tímu musia pracovať s rešpektom k pravidlám bezpečnosti, ktoré zodpovedajú legislatívnym a profesionálnym požiadavkám a sú popísané v programe.

Čl. 12. Správy

V súlade s harmonogramom navrhnutým v programe mali by byť k dispozícii etapové správy a mali by byť uložené v archívoch prístupných verejnosti.

Každá nálezová správa by mala obsahovať :

- správu o cieľoch,
- správu o metodológii a použitých technikách,
- správu o dosiahnutých výsledkoch,
- odporúčenie pre budúci archeologický výskum, zabezpečenie ochrany miesta a konzervovania prvkov kultúrneho dedičstva vyzdvihnutých spod vody v priebehu archeologického výskumu.

Čl. 13. Archivácia

Prvky kultúrneho dedičstva pod vodou vyzdvihnuté pri archeologických výskumoch a kópie celej potrebnej dokumentácie by mali byť uložené v inštitúcii, ktorá umožní prístup verejnosti k nim a zaistí trvalú ochranu archívu. Pred začatím archeologických výskumov je potrebné prijať pokyny pre uloženie v archívoch. Tieto pokyny by mali byť uvedené v návrhu programu. Archívy by mali byť vedené v súlade so súčasnými odbornými normami.

Musí byť zaistená vedecká integrita uloženia dokumentácie projektu; uloženie v rôznych inštitúciách nesmie brániť tomu, aby táto bola znovu zlúčená pre pokračovanie ďalšieho výskumu. Predmety kultúrneho dedičstva pod vodou sa nesmú stať tovarom obchodnej hodnoty.

Čl. 14. Propagácia

Verejnosť by mala byť oboznámená s výsledkami archeologických výskumov a významom kultúrneho dedičstva pod vodou populárnou prezentáciou v rozličných médiách. Prístup k takýmto prezentáciám by nemal byť potláčaný zvýšeným vstupným. Treba podporovať spoluprácu miestnych spoločenstiev a skupín, ktoré sú čiastočne previazané s daným kultúrnym dedičstvom pod vodou. Je žiaduce, aby sa výskumy vykonávali so súhlasom a podporou týchto spoločenstiev a skupín.

Výskumný tím má hľadať spoluprácu so spoločenstvami a zainteresovanými skupinami do takého rozsahu, aby ich zaangažovanie bolo v súlade s cieľmi ochrany a jej zabezpečenia. Ak je to možné, výskumný tím by mal umožniť verejnosti získať a rozvíjať archeologické zručnosti pomocou školení a vzdelávania.

Musí byť podporovaná spolupráca múzeí a ostatných inštitúcií. Pred výskumom by mali byť zabezpečené opatrenia pre vykonanie prehliadky, výskum a správy spolupracujúcich inštitúcií.

Záverečná syntéza výskumu musí byť dostupná čo najskôr, v plnej komplexnosti s archeologickým výskumom a uložená v zodpovedajúcich verejných archívoch.

Čl. 15. Medzinárodná spolupráca

Pre ochranu archeologického dedičstva pod vodou a jej zabezpečenie je významná medzinárodná spolupráca. Mala by byť podporovaná v záujme zdokonaľovania noriem archeologického výskumu.

Pre lepšie využitie archeológov a ostatných odborníkov, ktorí sú špecializovaní na archeologický výskum kultúrneho dedičstva pod vodou by mala byť podporovaná medzinárodná spolupráca. Organizovanie výmenných programov pre odborníkov sa má posudzovať ako prostriedok rozširovania najlepších praktických skúseností.

©ICOMOS Slovensko, 2002